

ES-27 ŠALIŲ ŽEMĖS ŪKIO EKONOMINIŲ RODIKLIŲ VERTINIMAS¹

Irena Kriščiukaitienė, Aistė Galnaitytė, Andrej Jedik

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Tikslas – išanalizuoti ES-27 šalių žemės ūkio veiklos ekonominius rezultatus už 2004–2009 m. ir nustatyti jiems turinčių įtakos veiksnius. Tikslui įgyvendinti keliami tokie uždaviniai: įvertinti ES-27 šalių makroekonominę situaciją; palyginti ir įvertinti ES-27 šalių pagrindinių žemės ūkio produktų kainas bei nustatyti skirtumų tarp jų priežastis; įvertinti bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės struktūrą ES-27 šalyse; palyginti ir įvertinti ES-27 šalių žemės ūkio gamybos efektyvumą; ištirti Lietuvos tiesioginių išmokų dydžių įtaką pelnui ES-27 kontekste.

Straipsnyje naudoti faktiniai 2004–2009 m. ES-27 šalių ekonominiai statistiniai duomenys. Darbe naudoti euristiniai, statistiniai ir kompleksiniai palyginimo metodai.

Straipsnyje pateiktas modifikuotas kompleksinis analizės metodas, kurio pagalba ES-27 šalys palygintos pagal svarbiausius makro rodiklius ir nustatytas kiekvieno rodiklio reikšmingumas. Be to, pateikta ES-27 šalių, bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės ir jos struktūros, pagrindinių žemės ūkio produktų kainų, tiesioginių išmokų, išlaidų, pelno, rentabilumo įvertinimas, nustatyti šiems rodikliams turintys įtakos veiksniai, pateikti siūlymai žemės ūkio pajamų palaikymo priemonėms tobulinti.

Raktiniai žodžiai: tiesioginės išmokos, kainos, makro rodikliai, žemės ūkio veikla.

Įvadas

Problema. ES-27 šalyse žemės ūkio darbuotojų pajamų palaikymui skiriamos palyginti didelės, tačiau skirtingo dydžio tiesioginės išmokos (Direct..., 2008). Ši praktika formuoja nevienodas ekonomines sąlygas konkuruojant globalizuotose rinkose. Problemą paaštrina labai skirtingos žemės ūkio produkcijos ir materialinių bei darbo išteklių kainos, nevienodos šalių gamtinės, klimatinės sąlygos ir tradiciškai susiklosčiusi skirtinga rinkos konjunktūra. Dabartiniu metu daugelyje šalių stebimas ekonominio ciklo nuosmukis, kuris pasireiškia per makroekonomikos rodiklius ir tiesiogiai turi įtakos visoms ūkio veikloms, neaplenkdamas ir žemės ūkio.

Problema aktuali, nes rengiantis naujam ES bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) laikotarpiui būtina palyginti ir įvertinti šalių žemės ūkio ekonominius rodiklius, kurie būtų pagrindu priimant valdymo sprendimus susijusius su tiesioginėmis išmokomis.

Apžvelgus Lietuvos mokslininkų darbus žemės ūkio ekonominių tyrimų srityje matyti, kad juose analizuojama paramos įtaka įvairių tipų ūkių rezultatiniams rodikliams (Kriščiukaitienė, 2006), atliekama ūkių ir atskirų žemės ūkio sektorių konkurencingumo vertinimas ir Lietuvos ūkių konkurencingumą apibūdinančių

¹ Straipsnis parengtas pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą mokslinių tyrimų projektą „Lietuvos agrarinio sektoriaus pelno variantinės prognozės iki 2013 m.“, vykdomą pagal Tarybos remiamos veiklos kryptį „Mokslininkų iniciatyva parengti projektai“.

rodiklių analizė su kai kurių ES šalių analogiškais rodikliais (Gapšys, 2006; Kriščiukaitienė, 2008; 2008a). Straipsnio autorių manymu, Lietuvai jau eilę metų įsiliejus į bendrąją ES rinką, svarbu vertinti ir lyginti visų ES-27 ekonominius rodiklius, o ne tik kai kurių kaimyninių ES šalių. Be to, siekiant sudaryti prielaidas valdymo sprendimų pagrindimui, būtina žemės ūkio veiklos ekonominius rodiklius vertinti ne tik ūkio, bet ir šalies mastu.

Agrarinės srities mokslininkai savo darbuose skiria nemažą dėmesį ir tiesioginių išmokų istorinei raidai (Дрождз, 2010) ir Europos Komisijos siūlymų įvertinimui (Dapkutė, 2010). ES ekonomistų agrarininkų darbuose be istorinės raidos (Swinnen, 2009) pateikiami tiesioginių išmokų įvairūs scenarijai (AGMEMOD..., 2008; Costa, 2009, Nowicki, 2009), siekiantys šios pajamų palaikymo priemonės racionalesnio sprendimo. Autorių nuomone, šiuose darbuose tik fragmentiškai įvertinta šalių žemės ūkio veiklos ekonominiai rodikliai bei jiems turintys įtakos veiksniai.

Lietuvoje ES atskirų šalių gamybinių, struktūrinių ir ekonominių rodiklių gilesnė palyginamoji analizė buvo atlikta Lietuvai ruošiantis integracijai į ES. Kaip ir teigė autoriai, „atsirado būtinybė išryškinti žemės ūkio stipriąsias ir silpnąsias puses, įrodyti, kad šiam sektoriui reikalinga valstybės parama“ (Lietuvos..., 2003). Buvo tikėtasi, kad paramos pagalba pavyks greičiau įveikti Lietuvos žemės ūkio ekonominius, technologinius ir struktūrinius skirtumus palyginti su ES senbuvėmis. Dabartiniu metu, ruošiantis naujam finansavimo laikotarpiui aktualu įvertinti Lietuvos ekonominių rodiklių pokyčius po įstojimo į ES ir atlikus lyginamąją analizę nustatyti Lietuvos žemės ūkio sektoriaus vietą ES -27 šalių tarpe.

Tikslas – išanalizuoti ES-27 šalių žemės ūkio veiklos ekonominius rezultatus už 2004–2009 m. ir nustatyti jiems turinčius įtakos veiksnius.

Tiksliui įgyvendinti sprendžiami tokie **uždaviniai**:

- įvertinti ES-27 šalių makroekonominę situaciją;
- palyginti ir įvertinti ES-27 šalių pagrindinių žemės ūkio produktų kainas ir nustatyti skirtumų tarp jų priežastis;
- įvertinti bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės (BŽŪPV) struktūrą ES-27 šalyse;
- palyginti ir įvertinti ES-27 šalių žemės ūkio gamybos efektyvumą;
- ištirti Lietuvos žemės ūkio tiesioginių išmokų dydžių įtaką pelnui ES-27 kontekste.

Tyrimo objektas – ES-27 šalių žemės ūkis.

Tyrimo dalykas – gamybiniai, ekonominiai ir socialiniai rodikliai.

Tyrimo laikotarpis: 2004–2009 m.

Metodika. Tyrimas atliktas pagal tokią metodiką: šalių makro situacijos vertinimas remiasi šalių makroekonominiais rodikliais ir jų analize taikant statistinius ir kompleksinius palyginimo metodus. Kompleksinio palyginimo metodu gauti rangai (reitingai) įgalina įvertinti santykinę šalių narių padėtį tarpusavyje.

Autoriai šiam tyrimui naudoja kompleksinio vertinimo metodą, taikomą bendram vertinimui pagal visus kriterijus nustatyti (Гудков, 2008). Dėl naudojamų

neigiamų reikšmių (skirtingo ženklo duomenų apdorojimo) (pvz., infliacija/defliacija), šis metodas modifikuotas. Kompleksinis vertinimo metodas M kriterijams ir N objektams susideda iš kelių etapų:

- ekspertinio vertinimo pagalba randami nagrinėjamų kriterijų svoriai (skaitiniai įvertinimai) $V_i, i = 1, \dots, M$, kurie nurodo kriterijų svarbą;

- objektų vertinimai pagal kriterijus išreiškiami bemačiais vienetais $P_{ij}, i = 1, \dots, M; j = 1, \dots, N$: Kriterijaus *maksimizavimo* atveju visų objektų reikšmės pagal šį kriterijų dalijamos iš maksimalios reikšmės. Kriterijaus *minimizavimo* atveju atrenkama minimali reikšmė pagal šį kriterijų, ir ji dalijama iš visų objektų reikšmių pagal šį kriterijų. *Jei minimalus įvertinimas lygus nuliui, tai prie minimalaus įvertinimo pridedame tokį dydį $\varepsilon > 0$ ($\varepsilon = 0,1; 0,01; 0,001; \dots$), kad naujai gautas dydis neviršytų kitos iš eilės minimalios reikšmės.* Neskaitiniams kriterijams (pvz., „gerai“, „blogai“ ir kt.) konstruojama skaitinė skalė (pvz., nuo 0 iki 1). Kartais objekto kriterijus gali turėti teigiamas ir neigiamas reikšmes (pvz., šalies infliacija: jei reikšmės teigiamos, nagrinėjama infliacija; jei reikšmės neigiamos, nagrinėjama defliacija). Šiuo atveju kriterijaus reikšmės ekspertiniu arba matematiniu metodu sugrupuojamos į klases (pvz., „aukšta“, „vidutinė“, „žema“), kur kiekvienai klasei priskiriamas teigiamas skaičius, rodantis šios klasės rangą. Naujoms modifikuotoms kriterijaus reikšmėms nagrinėjamas maksimizavimo ar minimizavimo atvejis, kuris aprašytas aukščiau;

- apskaičiuojami kriterijų svoriai $Z_i, i = 1, \dots, M$, kurie nurodo įvertinimų sklaidą.

- nustatomos vidutinės įvertinimo reikšmės pagal kiekvieną kriterijų:

$$P_i = \frac{1}{N} \sum_{j=1}^N P_{ij}, i = 1, \dots, M.$$

- apskaičiuojamas sklaidos dydis pagal kiekvieną kriterijų ir jų suma:

$$R_i = \frac{1}{N \cdot P_i} \sum_{j=1}^N |P_{ij} - P_i|, i = 1, \dots, M,$$

$$R = \sum_{i=1}^M R_i$$

- apskaičiuojami kriterijų svoriai:

$$Z_i = \frac{R_i}{R}, i = 1, \dots, M.$$

Kuo didesnis kriterijaus svoris Z_i , tuo i -asis kriterijus turi didesnę reikšmingumą lygi.

- apskaičiuojami apibendrinti kriterijų svoriai:

$$W_i = \frac{V_i + Z_i}{2}, i = 1, \dots, M.$$

- įvertinami objektai, įtraukiant kriterijų svorius:

$$E_{ij} = P_{ij} \cdot W_i, i = 1, \dots, M; j = 1, \dots, N$$

- atliekami kompleksiniai objektų įvertinimai:

$$E_j = \sum_{i=1}^M R_{ij}, j = 1, \dots, N.$$

Svarbu pažymėti, kad geriausias objektas turi didžiausią kompleksinį įvertinimą. Šis kompleksinio palyginimo metodas leidžia ne tik palyginti objektus pagal kriterijus, bet ir nustatyti kiekvieno kriterijaus svarbą (reikšmingumą). Be to, šis metodas įgalina dirbti tiek su ekspertų vertinimais V_i , tiek su statistine informacija Z_i .

Žemės ūkio produktų kainų palyginimui naudotas rangavimo metodas pagal atitinkamo produkto šalies ir pasaulinės kainos santykį; nustatant bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės struktūrą naudotas grupavimo metodas, pagal augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos vertės santykį; įvertinant ES-27 šalių žemės ūkio gamybos efektyvumą pasiūlyti tokie rodikliai: išlaidos/ 1 hektarui žemės ūkio naudmenų, pelnas/ 1 hektarui žemės ūkio naudmenų ir rentabilumas; tiriant tiesioginių išmokų įtaką pelnui analizuoti tokie rodikliai: tiesioginės išmokos vienam hektarui žemės ūkio naudmenų ir tiesioginių išmokų dalis grynajame pelne.

Rezultatai

Tyrimas remiasi teorinėmis ekonominės plėtros nuostatomis, išdėstytomis G. Davulio darbuose, kuriuose dėstomos pagrindinės rinkos ekonomikos makro problemos, šiuolaikinės rinkos veikimas, jos reguliavimas. Jo darbuose makroekonominių reiškinių ir jų kitimui įvertinti siūloma tradicinė matų sistema (Davulis, 2009). Autoriai prie jo siūlomos matavimo sistemos pridėjo ekonominių rodiklių vertinimą perkamosios galios standartais (PGS).

Autoriai pritaria išdėstytoms B. Melniko (2007) nuostatomis, kad „Dominuojantis šiuolaikinio pasaulio bruožas yra tas, kad vyksta vis spartesni globalizacijos procesai, išreiškiantys bendrų ir vis labiau besiintegruojančių tarptautinių politinio, socialinio, ekonominio, technologinio, informacinio ir kitokio pobūdžio erdvių ir struktūrų formavimąsi ir raidą“ ir „pradeda reikštis naujo tipo reiškiniai, atspindintys kardinalius pokyčius bei iš esmės naujas aplinkybes“. Europos integracijos procesas ypač aktualus Lietuvos žemės ūkiui dėl aiškiai nepakankamų ekonominių galimybių sparčiai priartėti prie ES šalyse senbuvėse pasiektų ekonominių rodiklių lygio.

Renkantis tyrimo metodą buvo išanalizuota matematinės statistikos teorija susijusi su palyginamąja analize. Pagal H. Rikerto koncepciją (Rickert, 1995), kiekviena lyginamoji sistema yra individuali, neatkartojama ir todėl moksliniu kontekstu palyginamoji analizė yra mažai efektyvi. N. Smelserio nuomonę (Smelser, 1994), palyginamoji analizė susiveda į statistinių ir socialinių tyrimų metodą. T.

Šideris teigė (Шидер, 1977), kad palyginimo metodas susideda iš trijų parametru: sintetinių makrorodiklių, paradigminio požiūrio ir individualios objekto specifikos. Tyrimui autoriai pasirinko kompleksinio vertinimo metodą, kuris aprašytas aukščiau.

Makroekonominės situacijos įvertinimas. ES-27 šalių makroekonominėi situacijai įvertinti pasirinkti tokie rodikliai:

- bendrasis vidaus produktas (BVP), tenkantis vienam gyventojui išreikštas perkamosios galios standartais (PGS);
- bendras kainų lygis (infliacija (VKI));
- nedarbo lygis;
- išlaidos socialinei apsaugai, tenkančios vienam gyventojui;
- valdžios pajamų iš mokesčių dalis nuo viso BVP.

BVP, tenkančio vienam gyventojui ir matuojamo PGS, rodiklis įgalina įvertinti gyvenimo lygį šalyje ir tai yra palyginamas rodiklis, kurį apskaičiuojant yra eliminuotas skirtingas kainų lygis atskirose šalyse. Daugiausia BVP sukuria vienas Liuksemburgo, Švedijos, Belgijos, Austrijos ir Danijos gyventojas, mažiausiai – vienas Rumunijos, Bulgarijos, Latvijos, Lietuvos ir Estijos gyventojas. Įvertinant šį rodiklį per analizuojamą laikotarpį visose šalyse, išskyrus Airiją, pastebimas augimas. 2009 m. palyginti su 2004 m. Rumunijos BVP vienam gyventojui padidėjo net 45 proc. Vidutinis augimo tempas – 8 proc. Tuo tarpu Airijos BVP vienam gyventojui per tą patį laikotarpį smuko 2,5 proc. ir vidutinis mažėjimo tempas sudarė 0,5 proc. Lietuvoje šis rodiklis išaugo 14 proc. ir 2009 m. siekė 54 proc. ES-27 vidutinio lygio.

Nuolat augant kainoms, infliacijos rodiklis indikuoja gyvenimo lygio smukimą. ES kainos laikomos stabiliomis jei VKI kiek mažesnis, tačiau artimas 2 proc. Aukštais infliacijos tempais ES 2004–2008 m. išsiskyrė Latvija, Bulgarija, Vengrija ir Rumunija. Reikia pažymėti, kad Lietuvoje infliacija taip pat viršijo 2 proc. ribą. 2009 m. infliacija beveik visose šalyse pradėjo didėti ir didžiausias lygis pastebimas Rumunijoje (5,6 proc.), o mažiausias (defliacija) – Airijoje (-1,7 proc.). 2009 m. infliacija Lietuvoje viršijo 3 kartus vidutinį ES-27 infliacijos lygį.

Gyventojų skaičiaus dinamika iš dalies rodo šalies išsivystymo lygį ir sugebėjimą vykdyti subalansuotą ekonominę ir socialinę politiką. Lietuvoje gyventojų skaičius mažėja, ji priskirtina prie tų šalių (Rumunija, Vengrija, Latvija, Estija ir Bulgarija), kurių gyventojų skaičius pagrindinai dėl emigracijos mažėja. Analizuojant nedarbo lygį, matyti ryšys tarp tų šalių, kur emigracijos lygis didžiausias. Tačiau stebima ir kitokio pobūdžio tendencija: nedarbo lygis didėja tose šalyse (Airija, Ispanija), į kurias imigruoja kitų šalių gyventojai. Tokią padėtį būtų galima paaiškinti tik palyginti gera socialinio aprūpinimo sistema. Išlaidos socialinei apsaugai didžiausios Liuksemburge, Švedijoje ir Danijoje, o mažiausios Rumunijoje, Bulgarijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. Šis rodiklis tarp kraštutinių reikšmių skiriasi apie 10 kartų.

Valdžios pajamų iš mokesčių dalis nuo viso BVP atskirose šalyse svyruoja nuo 28,8 proc. Rumunijoje iki 47,0 proc. Švedijoje. Lietuvoje šis rodiklis sudaro 30,5 proc. ir yra vienas mažiausių ES.

Atlikus kompleksinio palyginimo analizę pagal pasirinktus penkis svarbiausius makrorodiklius (BVP, tenkantis vienam gyventojui išreikštas PGS, infliacija, nedarbo lygis, išlaidos socialinei apsaugai, tenkančios vienam gyventojui, valdžios pajamų iš mokesčių dalis nuo viso BVP) ir pagal anksčiau aprašytą metodiką, gaunami ES-27 šalių narių rangai (reitingai) 2004–2009 m. Skaičiavimai atlikti pagal EUROSTAT (Rodiklių..., 2010) (1 lentelė). Mažesnis kompleksinis rodiklis rodo geresnę padėtį šalių tarpe.

Atlikta analizė rodo, kad geriausia makroekonominė situacija pagal apibrėžtus makroekonominius rodiklius buvo Liuksemburge, Nyderlanduose, Danijoje, Austrijoje, Airijoje, Švedijoje, Suomijoje, Belgijoje, Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje, Prancūzijoje. Į vidutinę grupę įeina Italija, Kipras, Slovėnija, Portugalija, Ispanija, Graikija, Čekija. Į santykinai blogesnę makroekonominę situaciją turinčių šalių grupę patenka Lenkija, Vengrija, Malta, Estija, Lietuva, Slovakija, Latvija, Bulgarija. Lietuvos padėtis tarp šalių narių buvo gana stabili, ir tik dėl 2009 m. prasidėjusios pasaulinės ekonominės krizės, Lietuvos pozicija pagal apibrėžtus makroekonominius rodiklius susilpnėjo. Reikšmingiausi kriterijai, pagal kuriuos vertinamos šalys, yra šalių išlaidos socialinei apsaugai ir infliacija, kadangi kiekvienais metais šių kriterijų sklaida yra didžiausia.

Žemės ūkio produktų kainų palyginimas ES-27 2005 ir 2009 m. Lietuvoje kaip ir visoje ES, 2005–2009 m. laikotarpiu pagrindinių žemės ūkio produktų kainos buvo nestabilios. Analizuojamu laikotarpiu matyti, kad nuo 2004 iki 2008 m. visos žemės ūkio produkcijos kainos didėjo, ir 2008 m. pasiekusios aukščiausią dydį, pradėjo mažėti. Lietuvoje tai sąlygojo rinkų globalizacija, įstojimas į ES, šalies makroekonominės situacijos pokyčiai, žemės ūkio ir maistų produktų pasiūlos ir paklausos santykio pasikeitimas vidaus ir užsienio rinkose, meteorologiniai ir kiti veiksniai.

Palyginus kainų kitimo tendencijas, matyti, kad nors ES netiesiogiai reguliavo kai kurių kainų dydžius (intervencinių pirkimų būdu ir kitomis priemonėmis) kainų lygis analizuojamu laikotarpiu visose šalyse nebuvo stabilus. Reikia pažymėti, kad ir ES šalys senbuvės, turinčios stiprią ekonomiką, ir palyginti su Lietuva ilgiau dirbančios rinkos sąlygomis, panaudodamos įvairias netiesioginio reguliavimo priemones tik iš dalies sugebėjo išlaikyti stabilių kainų.

1 lentelė. ES-27 šalių narių reitingai pagal makroekonominius rodiklius 2004–2009 m.

Šalys	Metai					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Liuksemburgas	2	1	1	1	1	1
Nyderlandai	4	4	2	2	2	2
Austrija	6	7	4	4	3	3

Šalys	Metai					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Belgija	9	11	11	8	10	4
Airija	7	6	7	7	6	5
Prancūzija	11	10	10	11	9	6
Vokietija	10	9	9	12	7	7
Danija	3	5	3	3	4	8
Kipras	13	13	13	14	13	9
Ispanija	17	17	18	16	17	10
Italija	12	12	12	13	12	11
Portugalija	15	15	19	19	14	12
Švedija	8	2	5	6	5	13
Suomija	1	3	6	10	11	14
Jungtinė Karalystė	5	8	8	9	8	15
Slovėnija	14	14	14	15	16	16
Čekija	20	16	16	18	18	17
Graikija	16	18	17	17	15	18
Malta	18	19	20	5	19	19
Estija	22	22	23	22	23	20
Slovakija	26	24	24	21	20	21
Bulgarija	27	27	27	27	26	22
Vengrija	19	20	22	24	22	23
Lenkija	25	23	15	23	21	24
Rumunija	23	26	26	26	25	25
Lietuva	21	21	21	20	24	26
Latvija	24	25	25	25	27	27

Įvertinus kainų dydžio skirtumus tarp atskirų produktų 2009 m. matyti, kad vidutinė kviečių kaina buvo didžiausia Italijoje ir siekė 568 Lt/t ir mažiausia – Austrijoje – 287 Lt/t. Analogiškai miežių kaina didžiausia buvo taip pat Italijoje ir siekė 558 Lt/t ir mažiausia – Švedijoje – 296 Lt/t. Tokie kainų skirtumai susidaro dėl skirtingos išaugintų grūdų kokybės ir pasiūlos bei paklausos santykio.

Lietuvoje neišsipildė ekonomistų lūkesčiai dėl žemės ūkio ir maisto produktų kainų konvergencijos (Meyers, 2007; Krisciukaitiene, 2009). 2009 m. buvo stebimas atotrūkis tarp ES vyraujančių ir Lietuvos svarbiausių žemės ūkio ir maisto produktų kainų. Vidutinė metinė galvijienos kaina Lietuvoje buvo beveik trečdaliu mažesnė, o vidutinė metinė kiaulienos ir paukštienos kaina buvo atitinkamai 7 ir 3 proc. didesnė negu Vokietijoje. Augalininkystės produktų kainų atotrūkis kiek mažesnis.

Dirbant globalios rinkos sąlygomis ir esant pasiūlos pertekliui, kainos – vienas iš svarbiausių rodiklių, įgalinančių įvertinti žemės ūkio produktų konkurencingumą. Tuo tikslu atlikta kainų palyginamoji analizė rodo Lietuvos atskirų žemės ūkio produktų kainų skirtumus palyginti su pasaulinėmis kainomis. 2 lentelėje žemės ūkio produktų pasaulinės kainos prilygintos 100 proc. ir pateikti skirtumai tarp atitinkamo

produkto šalies ir pasaulinės kainos. Skaičiavimai atlikti pagal EUROSTAT, 2010; Rodiklių, 2010 (2 lentelė).

Lietuva turi konkurencinius pranašumus parduodama miežius, galvijus ir kviečius. Reikia pažymėti, kad Lietuvos kiaulienos kaina yra žymiai didesnė palyginti su pasauline kaina (skirtumas 68 procentiniai punktai). Kaip matyti iš 2 lentelės duomenų, (skaičiavimai atlikti pagal EUROSTAT, 2010; Bord Bia, 2010; DairyCo, 2010; European Commission, 2010; AGMEMOD, 2010; FAPRI, 2010, USDA, 2010; OECD–FAO, 2010; Rodiklių..., 2010), kiaulienos gamyba kainos požiūriu yra problemiška visose ES šalyse.

2 lentelė. Kviečių, miežių, galvijienos ir kiaulienos kainų skirtumai ES šalyse palyginti su pasauline kaina 2009 m., proc. punktai (pasaulinė kaina = 100 proc.)

Šalys	Kviečiai	Miežiai	Galvijiena	Kiauliena
Airija	-7	41	6	41
Austrija	n.d.	n.d.	21	48
Belgija	-2	-11	53	43
Bulgarija	-4	8	-25	87
Čekijos Respublika	-3	16	26	60
Danija	7	30	-5	31
Estija	-7	1	-19	60
Graikija	40	50	76	85
Ispanija	26	28	42	55
Italija	46	66	51	63
Jungtinė Karalystė	9	7	27	71
Kipras	n.d.	n.d.	n.d.	64
Latvija	0	-10	-24	66
Lenkija	-1	-2	4	54
Lietuva	2	-6	-19	68
Liuksemburgas	n.d.	n.d.	31	58
Malta	n.d.	n.d.	17	95
Nyderlandai	-2	n.d.	24	40
Portugalija	21	45	45	63
Prancūzija	-8	-10	-5	40
Rumunija	-2	38	-2	69
Slovakija	-8	31	-15	64
Slovėnija	6	7	8	47
Suomija	17	15	44	55
Švedija	-5	-12	7	47
Vengrija	-6	-2	-3	60
Vokietija	0	37	19	56

Geriausia padėtis šiuo aspektu stebima Danijoje. Problemiška padėtis susidarė dėl daugelio priežasčių, svarbiausios iš jų: santykinai maža parama palyginti su kitais žemės ūkio produktais, skirtingos auginimo technologijos ir veislės.

Bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės ir jos struktūros įvertinimas ES-27. Pastaraisiais metais šalies BVP smukimas mažino perkamąją galią, dėl kurios nedidėjo žemės ūkio ir maisto produktų paklausa iki racionalaus lygio ir dėl to neigiamai veikė žemės ūkio produkcijos apimtis, ypač gyvulininkystės produktų gamybą (3 lentelė).

3 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės struktūra ir gamybos intensyvumas ES-27, 2005 ir 2009 m. (EUROSTAT, 2010; Rodiklių..., 2010)

Šalis	2005			2009			BŽŪPV pokytis 2009, palyginti su 2005 m., proc.
	BŽŪPV, Lt/ha	Augalininkystės produkcija, proc.	Gyvulininkystės produkcija, proc.	BŽŪPV, Lt/ha	Augalininkystės produkcija, proc.	Gyvulininkystės produkcija, proc.	
1 grupė							
Airija	4917	23,0	77,0	4000	29,0	71,0	81,0
Suomija	6687	41,0	59,0	5402	35,0	65,0	81,0
Danija	9611	33,0	67,0	10326	36,0	64,0	107,0
Liuksemburgas	6670	40,0	60,0	6503	38,0	62,0	98,0
Jungtinė Karalystė	4157	39,0	61,0	4230	40,0	60,0	102,0
Malta	42898	37,0	63,0	43529	43,0	57,0	101,0
Belgija	16765	44,0	56,0	17476	44,0	56,0	104,0
2 grupė							
Estija	1920	43,0	57,0	1970	45,0	55,0	103,0
Švedija	4343	41,0	59,0	4174	46,0	54,0	96,0
Austrija	5513	45,0	55,0	6118	48,0	52,0	111,0
Kipras	14834	52,0	48,0	14983	49,0	51,0	101,0
Slovakija	2828	51,0	49,0	3078	49,0	51,0	109,0
Vokietija	7567	49,0	51,0	8258	52,0	48,0	109,0
Slovėnija	7975	50,0	50,0	7360	53,0	47,0	92,0
Lenkija	3456	51,0	49,0	3951	53,0	47,0	114,0
Čekijos Respublika	3248	51,0	49,0	3543	54,0	46,0	109,0
3 grupė							
Latvija	1374	54,0	46,0	1615	55,0	45,0	118,0
Nyderlandai	34239	54,0	46,0	35420	55,0	45,0	103,0
Portugalija	6725	58,0	42,0	6604	58,0	42,0	98,0
Vengrija	4866	61,0	39,0	4433	60,0	40,0	91,0
Prancūzija	8357	60,0	40,0	7528	61,0	39,0	90,0
Lietuva	2261	53,0	47,0	2413	62,0	38,0	107,0
Italija	11318	66,0	34,0	10803	64,0	36,0	95,0
Ispanija	5862	64,0	36,0	5224	64,0	36,0	89,0
Bulgarija	3120	59,0	41,0	3629	65,0	35,0	116,0
Rumunija	3040	64,0	36,0	3281	65,0	35,0	108,0
Graikija	10672	74,0	26,0	8098	72,0	28,0	76,0

ES-27 šalys sugrupuotos pagal BŽŪPV struktūrą į tris grupes: 1 grupė – šalys, kuriose vyrauja gyvulininkystės produkcija, 2 grupė – šalyse, kuriose augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos santykis beveik vienodas (+/- 5 proc.), ir 3 grupė – šalys, kuriose vyrauja augalininkystės produkcija. Įvertinus BŽŪPV struktūros įtaką gamybos intensyvumui (BŽŪPV, Lt/ha ŽŪN), galima teigti, kad nėra tiesioginės priklausomybės tarp žemės ūkio šakos (augalininkystės ir gyvulininkystės) ir

BŽŪPV, Lt/ha ŽŪN. Gilesnė analizė rodo, kad daugiausia BŽŪPV, Lt/ha ŽŪN gavo Malta, Nyderlandai, Belgija, Kipras, Italija ir Danija. Šios šalys racionaliai išnaudojo savo gamtinius ir gamybos išteklius, prioritetus pasirinko pagal savo šalies konkurencinius pranašumus ir rinkos konjunktūrą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuva savo strateginiuose dokumentuose teikdama prioritetą gyvulininkystės sektoriui (Žemės..., 2000; Lietuvos..., 2007), ES-27 šalių tarpe pagal BŽŪPV, Lt/ha ŽŪN, užima 25 vietą (pralenkdama tik Estiją ir Latviją). Analogiška situacija stebima įvertinus grynąją pridėtinę vertę (GPV), Lt/ha ŽŪN be subsidijų.

Atlikus aukščiau minėtų rodiklių analizę, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos žemės ūkiui galbūt nereikėtų laikytis senų tradicinių prioritetų, kurie jau daugelį metų nepasiteisina, tačiau ieškoti savo žemės ūkio specifinių konkurencinių pranašumų, kurių dėka būtų gaunami geresni rezultatai su mažesnėmis sąnaudomis. Be to, svarbu atkreipti dėmesį ir į ūkininkavimo būdą: nebūtina rinktis tik tradicinį ar ekologinį ūkininkavimo būdą, bet, remiantis ES senųjų šalių narių praktika, diegti inovatyvų integruotą ūkininkavimo būdą.

Išlaidų ir pelno priklausomybės analizė ES-27. Žemės ūkio gamybos efektyvumui įvertinti ES-27 šalyse atlikta išlaidų, reikalingų produkcijai pagaminti analizė, rodo, kad 2009 m. skirtumas tarp didžiausių (Nyderlanduose) ir mažiausių (Latvijoje) išlaidų patirtų vienam hektarui žemės ūkio naudmenų – daugiau kaip 20 kartų (4 lentelė). Tokie skirtumai susidarė dėl skirtingų materialinių, energetinių ir ypač darbo išteklių kainų bei jų panaudojimo, dėl gamybos intensyvumo ir darbo našumo. Ateityje reikėtų giliau paanalizuoti efektyviausiai dirbančias šalis ir gerosios praktikos pavyzdžius pritaikyti Lietuvai.

Optimalių išlaidų ir lūžio taško nustatymas būtų tik pirmaeilis uždavinys. Kitas uždavinys kaip intensyviai ūkininkauti, suderinus ekonominius, aplinkosauginius, socialinius poreikius ir biudžeto galimybes. Dauguma šalių (24 iš 27) per analizuojamą laikotarpį žymiai sumažino išlaidas. Kyla klausimas ar Lietuvai, Estijai, Rumunijai, Ispanijai, Lenkijai ir kt., kurioms vienam hektarui žemės ūkio naudmenų išlaidų tenka mažiausiai, siekiant efektyvesnio rezultato išlaidų nereikia didinti?

Grynojo pelno ES-27 šalių analizė (4 lentelė) rodo, kad vertinant šalis pagal priklausomybę tarp patirtų išlaidų ir pelno, jas galima būtų suskirstyti į tris grupes. Pirmajai grupei priskirtinos šalys, kuriose skaičiuojant vienam hektarui žemės ūkio naudmenų santykinai patiriamos didelės išlaidos, tačiau dėl to gaunamas didelis pelnas (Nyderlandai, Malta, Belgija, Kipras, Italija, Vokietija, Prancūzija, Slovėnija ir Graikija); antrajai grupei – šalys, kuriose analogiškai patiriamos mažos išlaidos, pagaminama santykinai mažiau produkcijos ir dėl to gaunamas mažas pelnas (Latvija, Lietuva, Estija, Rumunija, Ispanijai, Lenkija, Bulgarija, Slovakija) ir trečioji grupė – šalys (Danija, Suomija, Švedija, Airija, Slovakija ir kt.), kurių galutiniam rezultatui didesnę įtaką turi ne gamybos intensyvumas ir/ar efektyvumas, bet kiti veiksniai. Šių šalių žemės ūkio sektoriaus rentabilumo rodikliai patys mažiausi, o Danijos žemės ūkis netgi nuostolingas.

4 lentelė. Žemės ūkio veiklos rezultatinų rodiklių palyginimas ES-27 šalyse (EUROSTAT, 2010; Rodiklių..., 2010)

Šalys	Išlaidos Lt/ha ŽŪN		2009/ 2005 m., proc.	Pelnas, Lt/ha ŽŪN		Rentabilumas, 2009 m., proc.
	2005	2009		2005	2009	
Nyderlandai	34946	29500	84,0	1454	10270	35
Malta	24474	23521	96,0	9626	15365	65
Belgija	14979	12851	86,0	1397	4109	32
Danija	11187	11245	101,0	-1135	-355	-3
Kipras	10639	8735	82,0	4200	6255	72
Vokietija	8183	6268	77,0	-280	2372	38
Italija	10143	5901	58,0	980	5367	91
Prancūzija	6929	5319	77,0	-78	2024	38
Liuksemburgas	7274	5188	71,0	-381	1543	30
Portugalija	5705	4897	86,0	337	1570	32
Slovėnija	6318	4788	76,0	626	2567	54
Graikija	6323	4503	71,0	2222	3364	75
Suomija	6340	4292	68,0	-1876	361	8
Austrija	5917	4286	72,0	-501	1889	44
Švedija	5081	3813	75,0	-701	494	13
Airija	4341	3663	84,0	77	524	14
Vengrija	4667	3494	75,0	-139	1133	32
Jungtinė Karalystė	4529	3080	68,0	-305	1335	43
Čekijos Respublika	3804	2967	78,0	-545	514	17
Slovakija	3282	2871	87,0	-572	120	4
Bulgarija	2444	2622	107,0	964	1158	44
Lenkija	2613	2478	95,0	509	1123	45
Ispanija	3435	2340	68,0	1321	2473	106
Rumunija	2425	1966	81,0	549	1153	59
Lietuva	1739	1678	96,0	46	394	24
Estija	1801	1567	87,0	-3	392	25
Latvija	1184	1316	111,0	7	138	10

Straipsnio pradžioje pateikti veiksniai, darantys įtaką žemės ūkio sektoriaus galutinį rezultatą pelną. Palyginus skirtingų šalių išlaidas, tenkančias vienam hektarui žemės ūkio naudmenų, galima būtų papildyti dar tokiais veiksniais kaip gamybos mastas (kuo optimalesnis lėšų panaudojimas, tuo daugiau produkcijos gaunama), meteorologinės ir gamtinės sąlygos (Suomijos ir Švedijos pavyzdys) bei gamybos struktūra, kai Danijoje vyrauja kiaulių auginimas, kuriam nėra skiriama parama.

Lietuvos žemės ūkio tiesioginių išmokų vertinimas ES-27 šalių kontekste. Žemės ūkio ekonomikoje parama vaidina svarbų vaidmenį, kadangi jos dydis, kaip rodo žemiau pateikta analizė tiek ES šalyse senbuvėse, tiek prieš keletą metų ar naujai įstojusiose į ES šalyse yra santykinai didelis. Lietuvos žemės ūkiui parama nustatyta pagal ES BŽŪP, kurią sąlyginai galima suskirstyti į pajamų palaikymo priemones ir struktūrinės politikos priemones. Iš pajamų palaikymo priemonių didžiausią svorį ir daugiausia diskusijų sukelia tiesioginės išmokos. Įvertinant tiesiogines išmokas pagal ekonominę paskirtį matyti jų teigiami ir neigiami aspektai.

Iš teigiamų aspektų galima būtų paminėti ūkininkų pajamų didėjimą, gamintojų ir pirkėjų elgsenos pasikeitimą (pasiūlos ir paklausos elastingumo pasikeitimas). Gilesnė ES-27 šalių tiesioginių išmokų analizė už 2004–2009 m. rodo atskirų šalių skirtingus jų dydžius, dėl kurių iš dalies dirbtinai buvo sukurtos nevienodos ekonominės ūkininkavimo sąlygos (5 lentelė).

5 lentelė. Tiesioginių išmokų dinamika ES-27 2004–2009 m., Lt/ha ŽŪN (EUROSTAT, 2010; Rodiklių..., 2010)

Šalys	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2009/ 2004
Malta	4877	6498	6468	7698	6357	6712	1,4
Suomija	3076	3156	3230	3228	3210	3249	1,1
Graikija	1944	1887	2427	2433	2486	2452	1,3
Belgija	1414	1221	1671	1841	1890	2027	1,4
Nyderlandai	1324	1445	2076	1617	1439	1832	1,4
Austrija	1854	1842	1889	1739	1758	1793	1,0
Slovėnija	1411	1640	1849	1873	1879	1783	1,3
Liuksemburgas	1500	1648	1720	1705	1692	1731	1,2
Italija	1242	1169	1201	1082	1109	1654	1,3
Airija	1324	1856	1610	1609	1667	1605	1,2
Danija	1234	1263	1350	1326	1392	1353	1,1
Vokietija	1226	1243	1304	1314	1325	1335	1,1
Prancūzija	1182	1224	1256	1232	1239	1219	1,0
Čekijos Respublika	377	657	829	826	1102	1143	3,0
Švedija	1102	1127	1189	1157	1155	1060	1,0
Vengrija	706	888	862	929	1044	963	1,4
Slovakija	426	421	483	680	933	959	2,3
Kipras	995	1077	901	899	953	956	1,0
Ispanija	924	909	919	1011	946	949	1,0
Portugalija	976	1066	817	932	992	886	0,9
Jungtinė Karalystė	931	949	951	943	885	875	0,9
Lenkija	394	470	616	688	670	751	1,9
Bulgarija	76	98	64	350	632	571	7,5
Estija	296	341	424	477	565	517	1,7
Latvija	280	341	504	481	488	510	1,8
Lietuva	227	298	370	345	411	426	1,9
Rumunija	122	138	176	201	227	210	1,7
Vidurkis						1464	

Pagal stojimo į ES sutartį (Sutartis..., 2003), Lietuvos kaip ir kitų su ja kartu įstojusių į ES šalių narių tiesioginių išmokų dydžiai turėjo tendenciją didėti, tačiau jų lygiai skyrėsi. Kaip rodo duomenys, Lietuvos tiesioginės išmokos vienos iš mažiausių (po Rumunijos) ir palyginti su didžiausias tiesiogines išmokas, gaunančiomis šalimis Malta, Suomija ir Graikija jos skyrėsi atitinkamai 16, 8 ir 6 kartus. ES-27 šalių tiesioginių išmokų vidurkis – 1464 Lt/ha (2009 m.) ir Lietuvos tiesioginės išmokos sudaro tik 29 proc. šio vidurkio. Toks tiesioginių išmokų pasiskirstymas pagal šalis rodo, kad jų nustatymo metodiką reikėtų iš esmės

peržiūrėti, nes kaip rodo tyrimai neprisilaikyta aiškumo, teisingumo, vienodumo ir kitų politikos reguliavimo principų. Tai dar labiau patvirtina duomenys, analizuojant, kiek tiesioginių išmokų tenka vienam pilnai užimtam (toliau sąlyginiam) darbuotojui (SD) žemės ūkyje per metus. 2009 m. duomenimis Suomijoje vienam SD teko 85,7 tūkst. Lt, o Rumunijoje – 1,3 tūkst. Lt.

Įvertinus tiesioginių išmokų dalį grynajame pelne, matyti, kad aiški tiesioginių išmokų dalies didėjimo tendencija visose ES-27 (6 lentelė).

Tokia situacija, kai daugumos šalių pelne didelę dalį sudaro tiesioginės išmokos ir ši dalis visose šalyse turi tendenciją didėti yra problematiška nes dėl teikiamos paramos dirbtinai mažinamos žemės ūkio produkcijos kainos ir/ar keliamos išteklių kainos, dėl ko mažėja ta pelno dalis, kuri gaunama iš darbinių pajamų. Tokiu būdu dalis pelno atitenka žemės ūkio ir maisto produktų perdirbėjams, vartotojams ir išteklių, reikalingų žemės ūkio produkcijai pagaminti, tiekėjams.

6 lentelė. Tiesioginių išmokų dalies grynajame pelne dinamika ES-27, proc. (EUROSTAT, 2010; Rodiklių..., 2010)

Šalys	2004	2009	Šalys	2004	2009	Šalys	2004	2009
Slovakija	33	76	Vengrija	28	43	Portugalija	26	30
Suomija	60	75	Danija	24	42	Bulgarija	5	30
Airija	38	67	Lietuva	27	41	Belgija	18	28
Latvija	43	64	Slovėnija	29	40	Malta	21	27
Čekijos Respublika	24	64	Jungtinė Karalystė	33	38	Ispanija	21	25
Švedija	44	57	Graikija	24	36	Italija	14	22
Estija	32	50	Lenkija	24	35	Rumunija	7	14
Liuksemburgas	31	47	Vokietija	25	34	Kipras	12	13
Austrija	42	45	Prancūzija	25	32	Nyderlandai	8	13

Kadangi tiesioginės išmokos tiesiogiai susietos su turtine nuosavybe (dirbama žemė, biologinis turtas) jos palaiko ne darbuotojų pajamas, bet jų turtą, nekontroliuojant, ar jis išnaudojamas efektyviai tausoiant išteklius, ar ne.

Tiesioginių išmokų esmė – palaikyti pajamas, tačiau, kaip rodo praktika, tiesioginės išmokos pagrindinai atiteko ne tiems, kuriems labiausia dėl objektyvių priežasčių reikėjo padėti, bet tiems kurių disponuojamos pajamos palyginti didelės (stambūs ūkiai, žemės savininkai turintys teisę gauti tiesiogines išmokas, tačiau gyvena mieste ir gauna pajamas iš kitų šaltinių).

Kaip rodo pasaulinė praktika ir teorinės nuostatos, žemės ūkio veikla, dėl jos specifikos, daugelį dešimtmečių vienokiais ar kitokiais būdais yra remiama (Stanikūnas, 2001). Aukščiau pateikti vertinimai rodo, kad pajamų palaikymas tiesioginių išmoku būdu po 2013 m. turėtų būti tobulinamas.

Kaip rodo pasaulinė praktika ir teorinės nuostatos, žemės ūkio veikla, dėl jos specifikos, daugelį dešimtmečių vienokiais ar kitokiais būdais yra remiama

(Stanikūnas, 2001). Aukščiau pateikti vertinimai rodo, kad pajamų palaikymas tiesioginių išmokų būdu po 2013 m. turėtų būti tobulinamas.

Reziumuojant straipsnyje pateiktą medžiagą, siūloma Lietuvoje tobulinti pinigų politikos priemones, susijusias su infliacija ir peržiūrėti išlaidas socialinei apsaugai, kurios netiesiogiai veikia žemės ūkio sektoriaus pajamas ir dėl to pajamų palaikymo priemonės neatlieka savo tikslinės paskirties. Kainų skirtumai tarp įvairių šalių rodo, kad reiktų tobulinti kainų reguliavimo mechanizmą. Dabartinis kainų reguliavimo mechanizmas intervenciniais pirkimais garantuoja minimalią kainą. Esant santykinai didelėms kainoms šis mechanizmas neveikia ir todėl yra tobulintinas. Pajamų palaikymas galėtų būti reguliuojamas apimant visus šaltinius (tiesiogines išmokas, kompensacines išmokas ir kt.), nustatyti konkretūs pajamų palaikymo tikslai, pagrįsti dydžiai ir stebėjimo rodiklių sistema. Kadangi ES-27 šalių ekonominė situacija labai skirtinga, siūloma suteikti daugiau laisvės šalims narėms skirstant paramą, o ne siekti vienodo visoms šalims taikymo modelio.

Išvados

1. Globalizacijos sąlygomis, kaip teigia teoretikai, pradeda reikštis naujo tipo reiškiniai ir siekiant juos pažinti aktualu tyrinėti problemines sritis. ES-27 šalių būdingi ekonominiai rodikliai rodo, kad tikslinga peržiūrėti valstybinio reguliavimo priemones, spartinančias integracijos procesus.

2. Išanalizavus ES-27 šalių žemės ūkio veiklos ekonominius rezultatus už 2004–2009 m., nustatyta, kad svarbiausi veiksniai, darantys įtaką šalių žemės ūkio sektoriaus plėtrai iš makroekonominių rodiklių yra išlaidos socialinei apsaugai ir infliacija, kadangi kiekvienais metais šių kriterijų sklaida yra didžiausia.

3. Atlikta ES-27 kainų palyginamoji analizė, rodo didelius atskirų žemės ūkio produktų kainų skirtumus tarp šalių ir palyginti su pasaulinėmis kainomis.

4. Atlikus bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės ir jos struktūros analizę ES-27 šalyse, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos žemės ūkiui galbūt nereikėtų laikytis senų tradicinių prioritetų, kurie jau daugelį metų nepasiteisina, tačiau ieškoti savo žemės ūkio specifinių konkurencinių pranašumų, kurių dėka būtų gaunami geresni rezultatai su mažesnėmis sąnaudomis.

5. Žemės ūkio gamybos efektyvumui įvertinti ES-27 šalyse atlikta išlaidų, reikalingų produkcijai pagaminti analizė rodo, kad 2009 m. skirtumas tarp didžiausių (Nyderlanduose) ir mažiausių (Latvijoje) išlaidų patirtų vienam hektarui žemės ūkio naudmenų – daugiau kaip 20 kartų. Tokie skirtumai susidarė dėl skirtingų materialinių, energetinių ir ypač darbo išteklių kainų bei jų panaudojimo, dėl gamybos intensyvumo ir darbo našumo.

6. Paramos dydžiai pagal šalis rodo, kad jos nustatymo metodiką reiktų iš esmės peržiūrėti, nes kaip rodo tyrimai neprisilaikyta aiškumo, teisingumo, vienodumo ir kitų politikos reguliavimo principų.

Literatūra

1. AGMEMOD baseline. (2010). AGMEMOD 2020 internal website. Restricted to a group specified by the consortium (including the Commission Services).
2. AGMEMOD Partnership (2008). Impact Analysis of CAP Reform on the Main Agricultural Commodities. Report I, AGMEMOD – Summary Report / Editors: Lubica Bartova and Robert M'barek. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
3. Bord Bia, the Irish Food Board. (2010). – <http://www.bordbia.ie/Pages/Default.aspx> [2010 11 09].
4. Costa, C., Osborne, M., Zhang, X., Boulanger, P., Jomini, P. (2009). Modelling the Effects of the EU Common Agricultural Policy. – http://www.pc.gov.au/_data/assets/pdf_file/0005/92777/european-agricultural-policy.pdf [2010 11 05].
5. DairyCo, A Division of the Agriculture and Horticulture Development Board (AHDB). (2010) <http://www.ahdb.org.uk/> [2010 11 09].
6. Dapkutė, V., Volkov, A. (2010). Tiesioginių išmokų lygio Europos sąjungos mastu suvienodinimo prielaidos, modeliai ir jų taikymo poveikio vertinimas // Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai: mokslo darbai Nr. 22 (3). – Akademija: LŽŪU Leidybos centras.
7. Davulis, G. (2009). Ekonomikos teorija. – Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
8. Direct payments distribution in the EU-25 after implementation of the 2003 CAP reform based on FADN data. (2008). European Commission Directorate-General for Agriculture And Rural Development. – http://ec.europa.eu/agriculture/rica/pdf/hc0304_distribution_eu25.pdf [2010 11 05].
9. European Commission, DirectorateGeneral for Agriculture and Rural Development. (2010). – http://ec.europa.eu/dgs/agriculture/index_en.htm [2010 11 09].
10. EUROSTAT. (2010). – <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> [2010 11 09].
11. FAPRI 2010 U.S. and World Agricultural Outlook. (2010). FAPRI. – <http://www.fapri.iastate.edu/outlook/2010/> [2010 11 15].
12. Gapšys, A., Mieliauskaitė, V. (2006). Kiaulinkystės efektyvumo veiksniai ir jų įtaka konkurencingumui // Žemės ūkio mokslai. Nr. 1 (priedas). – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla.
13. Krisciukaitienė, I., Galnaityte, A., Jedik, A., Meyers, W. H. (2009). Analysis of agricultural policy scenario impacts on Lithuanian agriculture // Žemės ūkio mokslai T. 16. Nr. 3–4. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla.
14. Kriščiukaitienė, I.; Tamošaitienė, A.; Andrikienė, S. (2006). Ūkio veiklos modeliavimas ieškant pelningiausių sprendimų // Žemės ūkio mokslai. Nr. 1 (priedas). – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla.
15. Kriščiukaitienė, I. (2008). Lietuvos ūkių konkurencingumas ir ES paramos įtaka // Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. Nr. 13. –Kaunas: LŽŪU.
16. Kriščiukaitienė, I.; Tamošaitienė, A.; Andrikienė, S. (2008a). Lietuvos ūkių ekonominio konkurencingumo įvertinimas // Rinkotyra. Žemės ūkio ir maisto produktai. Nr. 2(40). – Vilnius: LAEI.
17. Lietuvos integravimosi į Europos Sąjungą pasekmės žemės ūkiui. (2003). – Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
18. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa. (2007). – http://www.zum.lt/min/failai/Oficialus_KPP_2007-2013_bendroji_dalis_final1vert_LT.pdf [2010 11 02]
19. Meyers, W. H., Krisciukaitienė, I., Galnaityte, A., Jedik, A. (2007). Impacts of CAP Reform and Exchange Rate Scenarios on Lithuanian Markets // Žemės ūkio mokslai T. 14. Priedas. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla.
20. Melnikas, B. (2007). Aktualios viešojo administravimo teorijos problemos ir perspektyvios jų tyrimų kryptys. – Kaunas: Technologija.

21. Nowicki, P., Goba, V., Knierim, A. ir kt. (2009). Scenar 2020–II – Update of Analysis of Prospects in the Scenar 2020 Study – Contract No. 30–CE–0200286/00–21. European Commission, DG Agriculture and Rural Development, Brussels.
22. OECD Economic Outlook. (2010). OECD. – http://www.oecd.org/document/18/0,3343,en_2649_34109_20347538_1_1_1_37443,00.html [2010 11 05].
23. OECD–FAO Agricultural Outlook 2010–2019. (2010). – <http://www.oecd.org/dataoecd/13/13/45438527.pdf> [2010 11 08].
24. Rickert, H. (1995). Natural and Cultural Science // Treasury of Philosophy. – New York: Philosophical Library.
25. Rodiklių duomenų bazė. (2010). Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. – <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [2010 11 24].
26. Smelser, N., Swedberg, R. (1994). The Sociological Perspective on the Economy // The Hand book of Economic Sociology. – Princeton: Princeton University Press.
27. Stanikūnas, D. (2001). Konkurencingas žemės ūkis ir jo reikšmė Lietuvoje // Konkurencingas žemės ūkis ir jo svarba šalies ekonomikai: mokslinės konferencijos pranešimai. – Vilnius, Lietuvos mokslų akademija ir Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.
28. Sutartis dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos Stojimo į Europos Sąjungą. (2003). – <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/12003T/pdf/12003T.html> [2010 11 02].
29. Swinnen, J. F. M. (2009). The Growth of Agricultural Protection in Europe in the 19th and 20th Centuries // The World Economy Vol. 32 (11). – Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
30. USDA Long-term Projections to 2019. (2010). – http://www.usda.gov/oce/commodity/archive_projections/USDA_Agricultural_Projections2019.pdf [2010 11 10].
31. Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija. (2000). – http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=103083 [2010 11 19].
32. Гудков, П., (2008). Методы сравнительного анализа. – Пенза: Изд-во Пенз. гос. ун-та.
33. Дрождз, И., Радзвявичюс, Г. (2010). Типология этапов развития единой аграрной политики ЕС // Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai: mokslo darbai Nr. 20 (1). – Kaunas: VŠĮ „Spalvų kraitė“.
34. Шидер, Т. (1977). Возможности и границы сравнительных методов в исторических науках // Философия и методология теории. – Москва: Прогресс

EVALUATION OF THE AGRICULTURAL ECONOMICS INDICATORS IN THE EU-27

Irena Krisciukaitiene, Aiste Galnaityte, Andrej Jedik
Lithuanian Institute of Agrarian Economics

Summary

The paper was prepared under the research project „Profit variant projections of the Lithuanian Agricultural sector up to 2013“ funded by the Research Council of Lithuania and carried out under the Council supported activity „Scientists initiative to develop projects“.

The purpose of this paper is to present economical results of agricultural activities of the EU-27 for the period 2004-2009 and to set up the factors influencing them. Objectives for the following task are as follow: to evaluate the macroeconomic situation, the main agricultural products price level and to distinguish the reasons among them, to assess the total agricultural

production value and its structure, the agricultural production efficiency and to explore the influence of the direct payments to the profit in the EU-27 contexts.

Actual 2004–2009 economic statistics data of the EU-27 was used for the paper. The main methods used are as follow: heuristic, statistical and method of the complex comparative analysis.

The paper presents a modified complex method of analysis, through which the EU-27 countries by the key macro indicators were compared and the significance of each indicator was determined. Finally total agricultural output value and its structure, the main agricultural commodity prices, direct payments, expenses, profits, cost-effectiveness evaluation of the factors affecting these indicators were estimated in the EU-27 countries.

Key words: direct payments, prices, macro indicators, agricultural activity.